

Fefeo samtalemødel

Pædagogisk indsats mod senfølger
efter seksuelle overgreb

Kolofon

© Fefeo 2025

1. udgave

Forfatter: Direktør Kirsten Trans, cand.scient.soc., psykoterapeut MPF
Copyright mm.

Materialets udførelse, indhold og resultater er udelukkende forfatterens ansvar. De vurderinger og synspunkter, der fremgår af materialet, er forfatterens egne og deles ikke nødvendigvis af Rådet for Offerfonden.

Kopiering eller gengivelse – mekanisk, elektronisk, fotografisk eller på anden måde – af denne rapport eller dele heraf er tilladt i henhold til gældende dansk ophavsretslovgivning, forudsat at kilden angives tydeligt.

Om projektet

Projektet Pædagogisk hjælp til mennesker med senfølger efter seksuelle overgreb, herunder denne udgivelse, er støttet økonomisk af Rådet for Offerfonden.

Projektet omhandler pædagogisk hjælp til voksne, som i barndommen var udsat for seksuelle overgreb, og som har ophold på botilbud, eller modtager bostøtte i eget hjem.

Pædagogiske medarbejdere, som har deltaget i projektet, er ansatte hos Socialpsykiatrien, Vejen Kommune, de selvejende forsorgshjem Godrum og Lysbro under foreningen Arbejder Adler og forsorgshjemmet KFUM's Kollegium under foreningen KFUM's Sociale Arbejde og de private forsorgshjem Odin og Thor.

Deltagerne har modtaget holdundervisning af to sammenhængende dage med følgende supervision. Dette kompendie i en foreløbig udgave blev udleveret til deltagerne forud for undervisning.

Ved sidste supervision har deltagerne responderet på undervisning og supervision ved at udfylde kvantitativ spørgeskemaer. Supplerende hertil er der foretaget en kvalitativ undersøgelse ved interview af fem deltagere.

Om Fefeo

Fefeo arbejder for at forbedre betingelserne for mennesker, som bliver eller har været udsat for overgreb. Endvidere, at børn, unge og voksne får den nødvendige behandling og hjælp efterfølgende.

Læs mere: Fefeo.dk

Dette materiale er støttet økonomisk af Offerfonden. Materialets udførelse, indhold og resultater er alene forfatterens ansvar. De vurderinger og synspunkter, der fremgår af materialet, er forfatterens egne og deles ikke nødvendigvis af Rådet for Offerfonden

“Undervisningen har ændret vores tilgang markant. Før var senfølger efter seksuelle overgreb nærmest usynligt for os – nu er det et tema, vi tør tale om.

Vi har fået viden og redskaber, som gør det muligt at gå ind i dialogen med nænsomhed og faglig tryghed. Det er ikke længere farligt – det er nødvendigt.

Den faglige sparring og supervision har været afgørende for, at vi kan møde borgerne med den værdighed, de fortjener.

Alle i det pædagogiske og sociale felt bør have adgang til denne viden – det burde være en del af uddannelserne.”

Forsorgshjemsleder Karsten Grønne, KFUM's Kollegium

Indledning	.6
Pædagogisk funktion	.8
Seksuelle overgreb mod børn	10
Udbredelse af seksuelle overgreb mod børn	10
Derfor er seksuelle overgreb alvorlige	12
Senfølger efter seksuelle overgreb	14
Senfølger kategori 3	14
Introduktion til Fefeo samtalemiddel	16
Teorier, som Fefeo samtalemiddel bygger på	17
Teoriernes bidrag til Fefeo samtalemiddel	19
Fefeo samtalemiddel	21
Fefeo samtalemiddel i praksis	24
Afslutning	27
Kilder	28
Bilag	30
Bilag 1, Evalueringsskema til skriftlig feedback	30
Pædagogisk personale i kommunal socialpsykiatri og boformer § 110	32
Bilag 2, Kvalitativ undersøgelse	32
Fefeo samtalemiddel	34

Forord

Dette projekt er blevet til, fordi jeg i mit arbejde ofte har mødt pædagogiske medarbejdere med en formodning om, at borgere, de mødte i jobbet, levede med senfølger efter seksuelle overgreb i barndommen. Alligevel havde de sjældent talt med den enkelte borger om det. De forklarede, at de var bange for at gøre ondt værre, og ville umiddelbart være mest trygge ved, at det var en psykolog, som borgerne talte med om sådanne barndomstraumer.

Samtidig har jeg mødt borgere, som med frustration og følelse af svigt fortalte at de oplevede, at pædagoger, som ellers gerne ville hjælpe dem til bedre livsmestring, tilsyneladende undgik at tale med dem om seksuelle overgreb mod dem i barndommen, eller følgerne derfra.

Dette mismatch mellem pædagogers usikkerhed og borgeres behov kaldte på en pædagogisk tilgang, der skulle gøre det muligt at mødes i samtalen, også når emnet kunne blive svært. Herfra opstod ønsket hos Fefeo om at udvikle metoden Fefeo samtalemødel.

Vejle, juni 2025

Kirsten Trans,
Direktør

Fefeo – følger efter overgreb

Indledning

Fefeo samtalemodel er en pædagogisk hjælp til mennesker med senfølger efter seksuelle overgreb i barndommen. Det er en guideline til samtaler, så pædagoger i voksen psykosocialt felt har en retning for samarbejdet med borgere.

Med Fefeo samtalemodel hjælpes borgeren til at få en klar fornemmelse af forløbet og indholdet i samarbejdet, når det angår forståelse af de traumereaktioner, som vedkommende kan bære med sig som følge af seksuelle overgreb i barndommen.

Ved brug af Fefeo samtalemodel kan pædagogen give borgeren en større forudsigelighed for kontaktens form og indhold og dermed de bedste betingelser for borgerens tryghed. Samtidig kan pædagogen fortælle, hvordan vedkommende vil arbejde henimod en tillid fra borgeren som forudsætning for, at borgeren kan modtage hjælp fra vedkommende.

Der findes ikke en dansk opgørelse over, hvor mange mennesker i social udsathed, tilknyttet socialpsykiatrien eller med ophold på en boform, som har været udsat for seksuelle overgreb, men ud fra uofficielle besvarelser tyder det på at være cirka 50 procent. Derfor er Fefeo samtalemodel afprøvet ved undervisning af pædagogisk personale på boformer og i kommunal socialpsykiatri. Metoden er tilpasset på baggrund af kursisternes evalueringer, herunder deres samarbejde med borgere på baggrund af Fefeo samtalemodel.

“Før havde jeg hverken viden om eller redskaber til at håndtere senfølger efter seksuelle overgreb.

Undervisningen har gjort en kæmpe forskel – både i min faglighed og i mødet med borgerne. Jeg ved nu, hvordan jeg kan spørge forsigtigt og lytte opmærksomt, især i visitationen, hvor jeg kommer tættere på end før.

Det er blevet muligt at tale om et tidligere tabu, og det har ændret både kulturen og pædagogikken på kollegiet. Vi ser nu bag om symptomerne og forstår, hvad der måske ligger bag psykisk sygdom eller misbrug.

Det her er viden, der er kommet for at blive ”

Pædagog Michael Bruus, KFUM's Kollegium

Pædagogisk funktion

Den pædagogiske indsats sker i daglig kontakt med borgeren både i struktureret og i ustruktureret samvær om fælles opgaver og aktiviteter. Her er pædagogen sammen med borgeren om noget fælles tredje, som praktisk arbejde eller fritidsaktiviteter, og derigennem kan der opbygges et gensidigt kendskab mellem borgeren og pædagogen.

Dette er typisk som forudsætning for, at borgeren kan få mod på at skabe tillid til pædagogen. Deres samtaler kan, foruden den aktivitet, de har sammen, handle om emner som borgerens situation, fortid, muligheder, udfordringer, ressourcer og drømme.

Derudover kan den pædagogiske kontakt omhandle samtaleemner, som kan minde om ting, man taler generelt om for eksempel nyheder, samfundsforhold eller interesser.

Der vil typisk ikke i den formelle aftale mellem kommunal myndighed og udøveren af det pædagogiske arbejde være indlejret mål eller planer for, hvordan man som pædagog skal møde borgeren i en forståelse af vedkommendes symptomer og reaktioner i sammenhæng med seksuelle overgreb, der hændte i barndommen.

Dermed bliver det nemt overset, at borgere kan have behov for, at det pædagogiske personale kan bryde isen og samarbejde med dem om dette tabuiserede emne.

“Kurset har i allerhøjeste grad været relevant. Vi har fået ny baggrundsviden og et andet fokus på mulige borgere, som vi nu tager med ind i vores faglige drøftelser.

Mange af vores borgere viser sig desværre at have senfølger efter seksuelle overgreb i barndommen – det gælder både mænd og kvinder.

Når vi, med borgerens samtykke, nævner det i dokumentationen til kommunen, oplever borgerne, at de bliver bedre forstået.”

Forsorgshjemeleder Lisbeht Andersen, Forsorgshjemmet Godrum

Seksuelle overgreb mod børn

Social- og Boligstyrelsen definerer seksuelle overgreb mod børn med udgangspunkt i WHO's klassifikation fra 1999:

Et seksuelt overgreb er en handling rettet mod et barn, hvor en voksen, et andet barn eller en ung i kraft af magt, ansvar eller ved at have opnået en tillidsfuld relation udnytter barnet til at indgå i seksuelle aktiviteter. Seksuelle overgreb skader barnet og bringer dets udvikling og sundhed i fare.

Desuden skades barnets evne til at indgå tillidsfuldt i relationer og danne et positivt selvbillede.

Social- og Boligstyrelsen, u.å..

Der er tale om seksuelle overgreb, når en voksen eller et større barn udnytter en mindreårig ved at inddrage barnet i seksuelle handlinger.

Seksuelle handlinger er en bred betegnelse og favner samleje, oral- og analsex og berøringer på kønsdele, bagdel, bryster eller andre kropsdele, hvor ofret bliver befamlet eller seksuelt opstemt. Det er ikke afgørende, om krænkeren er den, som udøver handlingen eller får ofret til at være aktiv.

Foruden fysiske berøringer er der tale om seksuelle overgreb, når et barn skal overvære pornografisk materiale eller skal overvære voksne (eller større børn), der har sex med andre eller sig selv. Endelig er der tale om seksuelle overgreb, når barnet behandles seksualiserende såvel verbalt som i kropssprog (Trans, 2018).

Den digitale teknologi og internetdelinger har desværre medført, at seksuelle overgreb mod børn også sker gennem disse kanaler.

Derfor har Fefeo valgt denne tilføjelse til definitionen:

Seksuelle overgreb mod børn inkluderer endvidere handlinger, der finder sted i den digitale verden, hvor voksne, andre børn eller unge gennem magt, manipulation eller via etablerede tillidsrelationer udnytter børn til seksuelle formål.

Digitale seksuelle overgreb kan involvere uønskede og grænseoverskridende henvendelser online, grooming-processer, optagelse og deling af intime billeder uden samtykke, samt cyberafpresning (sextortion).

Udbredelse af seksuelle overgreb mod børn

Det er usikkert, hvor mange børn, der udsættes for seksuelle overgreb i Danmark.

Ifølge Helweg-Larsen er det 8 procent af Nordens 15-årige, som i anonyme kvantitative undersøgelser opgav at have været udsat for seksuelle overgreb. Med andre ord taler man om, at der er cirka to børn i hver klasse, som i løbet af barndommen vil opleve seksuelle overgreb (Strange 2017, Helweg-Larsen og Larsen, 2002 og VIVE, 2021).

Alt tyder på, at den største andel af seksuelle overgreb sker i den udvidede familie. Det vil sige, at krænkeren ofte er en forælder, søskende, fætter, onkel, bedsteforælder, stedforælder eller stedsøskende et cetera.

Der foreligger ikke nogen dansk undersøgelse af, hvad der karakteriserer de familier, hvor seksuelle overgreb foregår. Udenlandske undersøgelser viser, at fysisk vold og seksuelle overgreb mod børn

“Før undervisningen var senfølger et tabu, vi helst ikke talte om. I dag er berøringsangsten væk, og vi ved, at det er en vigtig del af vores pædagogiske opgave.

Undervisningen har givet os både viden og konkrete teknikker – det har ændret vores tilgang og hjulpet os til at støtte borgerne bedre.

Jeg har oplevet, hvordan en borger for første gang kunne lægge skylden fra sig og se overgrebene i et nyt lys. Det havde aldrig været muligt uden den fælles læring og kulturændring i huset. Denne viden burde være standard for alle fagpersoner, der arbejder med mennesker.”

Pædagogisk ansat, Vilija Brukas, KFUM's Kollegium

overvejende foregår i familier, hvor forældrene har begrænset uddannelse, misbrugsproblemer, psykiske lidelser, antisocial adfærd eller har begået kriminalitet (VIVE 2021).

I familiesammenhæng er piger langt hyppigere ofre for seksuelle overgreb, end det er tilfældet med drenge.

Derfor er seksuelle overgreb alvorlige

Når seksuelle overgreb mod børn anses for at være et yderst alvorligt problem, skyldes det, at overgrebene typisk medfører en fejludvikling hos barnet. Den skæve udvikling kan følge barnet resten af barndommen, ungdomslivet og gennem voksenlivet.

Har barnet været udsat for seksuelle overgreb fra en tidlig alder, er der en alvorlig risiko for, at barnet udvikler kognitive skader og generelt har en udviklingsmæssig forstyrrelse og forsinkelse.

Skaderne kan medføre, at barnet ikke er skoleparat til normal tid. Barnet er ofte ikke i stand til den forventede indlæring eller at udvikle sig naturligt i samspil med andre børn og voksne.

Med en uhåndteret mistrivsel og en dyssocialitet kan barnet være svært reduceret i sine muligheder for at inkludere sig i skole, foreningsverden og andre gængse samfundstiltag og sociale fællesskaber. Det vil sige, at seksuelle overgreb kan trække svære skader med sig gennem opvæksten, og dermed bliver den unge yderligere reduceret i relationer og udfordringer, som hører den enkelte alder til.

Seksuelle overgreb er ikke sjældent sammenhængende med andre overgreb. Og seksuelle overgreb mod børn er særligt destruktive, fordi det krænker den dybeste kerne af barnets selvopfattelse, og barnet forstyrres i sin identitetsudvikling.

Seksuelle overgreb er indlejret i et hemmelighedskræmmeri, som barnet i tavshed må være i. Barnet lærer her, at det ikke frimodigt kan fortælle om sine oplevelser, eller hvordan det har det. Barnet bliver efterladt i en forvirring om, hvad det må, eller hvad der er farligt (Levine og Kline, 2012).

Barnets mest personlige grænse er overskredet, og det forstår barnet ikke og kan dermed ikke håndtere situationen. Barnet vil typisk ikke kunne skelne handlingen fra sig selv. Det vil sige, at for barnet bliver 'det slemme eller forkerte' ved det seksuelle overgreb sammenhængende med, at barnet ser sig selv som slem eller forkert.

At barnet opfatter sig som slemt eller forkert, skal forstås i betragtning af, at barnet er manipuleret eller truet til seksuelle overgreb. Barnet er direkte eller indirekte blevet pålagt en tavshed og kan af krænkeren være fortalt, at overgrebet er følgen af barnets uartighed eller slemme lyster.

Derudover kan krænkeren true med, at der vil ske barnet alvorlige ting, hvis hemmeligheden bliver fortalt. Barnet kan være overbevist om, at det vil give svære konsekvenser for barnet eller barnets nærmeste, eller barnet bliver skyld i, at overgrebspersonen kommer i fængsel eller andet.

Barnets udvikling i social tilpasning bliver hæmmet af de seksuelle overgreb.

Hemmeligheden og skamfølelsen begrænser barnets frimodighed i fantasi og leg. Barnets usikkerhed og tilbagetrukkethed bevirker en eksklusion fra fællesskabet med andre børn. Dermed får barnet ikke trænet de sociale spilleregler og deltager ikke i de lege eller oplevelser, som hører aldersgruppen til i deres indbyrdes fællesskab.

Bliver barnet ikke her stimuleret og hjulpet, vil det medføre en fortsat manglende socialisering uden gode relationer, som kan modvirke ensomhed og følelsen af at være anderledes, forkert eller slem.

Gennem årene fører denne manglende socialisering og manglende skabelse af et netværk af nære venner til vanskeligheder og ensomhed, som – hvis man ikke gør noget ved det – følger barnet ind i voksenlivet (Levine og Kline, 2011 og Andersen og Kelp, 2017 og Struik, 2019 og Trans, 2023).

“Undervisningen åbnede mine øjne for, hvor mange af vores borgere der bærer på senfølger efter seksuelle overgreb i barndommen – noget jeg aldrig før var blevet undervist i.

I dag føler jeg mig langt bedre rustet til at møde borgerne med åbenhed og struktur.

Vi har fået redskaber, der gør det muligt at tale om det svære, uden at blive overvældet. Det har fjernet berøringsangsten og givet os et fælles sprog og en faglig tryghed, vi ikke havde før. Denne viden burde alle have.”

Pædagog Bettina Weis Pedersen, Socialpsykiatrien, Vejen Kommune

Senfølger efter seksuelle overgreb

Med henvisning til afsnittet ovenfor om de skader, barnet kan have pådraget sig under opvæksten, forøges risikoen for senfølger betragteligt. Ordet senfølger betyder, at noget følger på et senere tidspunkt. Når senfølgen indfinder sig, er den ikke umiddelbart en konsekvens af noget i nutiden, men skal ledes tilbage til det, den er en følge fra (Trans, 2018).

Når der er tale om senfølger efter seksuelle overgreb i barndommen, er det ikke konkret, hvad det er for senfølger, der er tale om. Sundhedsstyrelsen og Social- og Boligstyrelsen har givet følgende kategorisering af senfølger.

Blandt de hyppigst forekommende senfølger nævnes posttraumatisk stressforstyrrelse (PTSD), angst og depression. Ved siden af disse nævnes lavt selvværd, tvangsforestillinger, problemer med krop og seksualitet, spiseforstyrrelser, stof- og alkoholmisbrug samt selvskadende, suicidal eller seksualiseret adfærd.

Både de psykiske og de sociale konsekvenser af at lide af senfølger kan give problemer med beskæftigelse, hverdagsstruktur og relationer i familie og blandt venner (Sundhedsstyrelsen 2016, Social- og Boligstyrelsen 2022).

Sundhedsstyrelsens og Social- og Boligstyrelsens forklaringer understøtter, at ordet senfølger dækker over noget upræcist, varierende og vidtrækkende.

De senfølger, som seksuelle overgreb i barndommen kan medføre, inddeles her i tre kategorier:

1. Indre senfølger som psykiske og psykiatriske lidelser, rusmiddelafhængighed/-misbrug og seksuel dysfunktionalitet.
2. Samfundssociale senfølger som manglende tilknytning til uddannelse, beskæftigelse, foreninger, fritidsaktiviteter, og det at være begrænset i færden i det offentlige rum.
3. Relationelle senfølger som ustabil selvværd, manglende tillid til andre og have svært ved at balancere i grænsesætning og grænseforståelse i kontakt med andre.

Senfølgerne i kategori 1 og 2 bør pædagoger og andre fagprofessionelle have en grundviden om. Denne grundviden præsenteres i indledningen til undervisningen om Fefeo samtalemødel.

Kategori 3 derimod kræver mere end en grundviden. Disse senfølger vil typisk have en tydelig indvirkning på borgerens samspil med pædagogen (eller anden fagprofessionel).

Derfor er det afgørende, at pædagogen kender til kategori 3 og kan kvalificere sig til at møde borgere med senfølger. Hvis ikke, kan det blive vanskeligt at opbygge et samarbejde, og pædagogen vil dermed få svært ved at hjælpe borgeren.

Senfølger kategori 3

Pædagogen har samtidig med sin hjælperfunktion ofte til opgave at kontrollere forhold omkring borgere ud fra lovgivning og politiske beslutninger. Pædagogen kan om nødvendigt sanktionere ved at gribe ind ved at afkræve handling fra borgeren eller fratage borgeren nogle af sine muligheder. Det vil sige, at pædagogen har en magt, som borgeren kan være skeptisk over for.

Denne magtdimension kan give borgeren mindelser om de seksuelle overgreb i barndommen. Borgeren har i sin opvækst oplevet, hvordan et andet menneske med ansvar eller myndighed over for vedkommende, har misbrugt eller udnyttet sin magt.

Med barndommens relationelle misbrug i mente må man som pædagog forvente, at det er en svær opgave at arbejde for at få tillid fra borgeren, og det kan tage tid og være nødvendigt at drøfte på rette, nænsomme måde.

Med Fefeo samtalemødel er det muligt for pædagogen at have en tilgang til samtaler med borgeren og samtidig have en metode at arbejde ud fra, så der skabes tydelighed af, hvad samarbejdet skal omhandle, og hvordan det skal forløbe.

Ikke mindst er der i Fefeo samtalemødel inkorporeret mulighed for på passende og hjælpsom vis at inddrage emnet, senfølger efter seksuelle overgreb.

Introduktion til Fefeo samtalemodel

Fefeo samtalemodel er først og fremmest udviklet ud fra mit (projektlederens) møde med mange mennesker gennem socialt og psykoterapeutisk arbejde om hjælp til håndtering af senfølger efter seksuelle overgreb i barndommen.

Personer fra målgruppen har fortalt, hvordan socialt arbejde kan være hjælpsomt, og hvornår det sociale arbejde kan forværre eller øge omfanget af senfølger. Nedenfor er en sammenfatning:

Det er tydeligt at mærke, om en pædagog har forberedt sig på at skulle møde borgeren og har en forudgående forståelse for, at det kan være svært for vedkommende at skulle møde nye mennesker, især når det er en autoritet. Og at denne vagtsomhed typisk er forstærket, når borgeren har senfølger efter seksuelle overgreb i barndommen.

Det vil sige, at det er afgørende vigtigt, om pædagogen forud har gjort sig tanker om, hvordan det er at være en borger, som er afhængig af hjælp og samtidig har det voldsomt svært med at være hjælp-afhængig.

Hvis pædagogen ikke har forberedt sig på, at mødet med en ny fagperson kan være svært for borgeren, afsløres dette ved, at pædagogen forholder sig til procedure, retningslinjer og planer.

Hvis pædagogen derimod forud har forberedt sig på at møde borgeren i en forståelse af, at en relation skal opbygges, og hvad dette forudsætter, vil der være en anden forsigtighed, imødekommenhed og tålmodighed fra pædagogens side.

Relationen

Pædagogen skal vise interesse for at mødes med borgeren, præsentere sig og forklare om det fælles samarbejde, som er hensigten med kontakten. Borgeren skal inviteres til at stille spørgsmål til præsentationen. Der skal gøres plads til, at de snakker om, at sådan et samarbejde kan være svært, og hvordan borgeren bedst hjælpes, hvis tilliden ikke er der eller brister, og hvordan pædagogen kan være undersøgende på, om den hjælp som vedkommende giver, i virkeligheden er den hjælp, som borgeren har brug for.

Borgeren skal gives taletid til at fortælle om sin forestilling om samarbejdet og sine erfaringer med lignende samarbejde – hvad der var hjælpsomt eller gjorde samarbejdet problematisk eller ligegyldigt. Pædagogen skal være undersøgende på, hvad der gjorde samarbejdet nyttigt for borgeren, eller hvad der derimod gik galt, og hvordan lignende udfordringer kan forebygges eller håndtering i det nuværende samarbejde pædagogen og borgeren imellem.

Indholdet i samarbejdet

Generelt er tilbagemeldingen fra mennesker med senfølger efter seksuelle overgreb i barndommen, at det gode samarbejde med en pædagog forudsætter, at pædagogen forbereder borgeren på, hvad der skal ske, og at borgeren inddrages tydeligt hele vejen igennem. Samtidig er det en forudsætning, at borgeren ikke er i tvivl om, at pædagogen er interesseret i det menneske, som borgeren er, herunder hvordan situationen og deres indbyrdes nuværende samarbejde er for borgeren.

Hvis pædagogen har viden eller mistanke om, at borgeren har været udsat for seksuelle overgreb i barndommen, er det vigtigt, at dette italesættes. Hvis borgeren fornemmer, at pædagogen har berøringsangst, bliver emnet et tabu, som spænder ben for kontakten, og hertil er der øget risiko for borgerens usikkerhed og mistillid til samarbejdet.

Bliver senfølger relevant nævnt, vil borgeren mærke, at pædagogen har gode forudsætninger for at forstå vedkommende i en sammenhæng med svære ting i fortiden og den aktuelle situation.

Teorier, som Fefeo samtalemødel bygger på

Når en voksen visiteres til indsats gennem bostøtte eller ophold på en boform, er det ud fra en afdækning af, hvilke støttebehov borgeren har. Der lægges en plan, som udføreren af den pædagogiske opgave skal foregå ud fra, om opgaven udføres som ventet, kan synliggøres ved dokumentation om, hvorvidt den pædagogiske indsats omhandler delmål henimod de forventede mål i bestillerens (kommunal myndighed) plan. Det vil sige, at det er typisk borgerens funktionsniveau, der er fokus på, hvad angår tilrettelæggelse og udførelse af den pædagogiske opgave.

Samtidig ved man, at hjælp til mennesker forudsætter deres tillid til hjælperen. Tillid bygges ved hjælperens evne til at bryde mistillid gennem indlevelse, forudsigelighed og støtte:

Det er kun i kraft af vores fundamentale menneskelighed – vores evne til at empatisere – at vi kan gøre klinisk brug af vores videnskabelige og professionelle viden. Og vores professionelle uddannelser kommer os kun til gavn i den udstrækning, de nuancerer, og ikke underminerer vores evne til empati

John Allen

Når den pædagogiske indsats tilsyneladende sjældent indeholder samtaler om eller hjælp til håndtering af senfølger efter seksuelle overgreb, er det nærliggende at formode, at det strukturerede arbejde med funktionelle mål, nemt overskygges i samarbejdet mellem borger og pædagog.

Skal hjælp til håndtering af senfølger efter seksuelle overgreb inddrages i den pædagogiske opgave, er to ting nødvendige:

1. Pædagogen skal have viden om senfølger, og hvordan disse kan samtales med borgeren.
2. Borgeren skal have tryghed og tillid til pædagogen for at kunne vove at tale om dette tabuiserede emne med pædagogen.

For at imødekomme begge disse to store forudsætninger, er Fefeo samtalemødel inspireret af teorier, som hver især beskæftiger sig med samarbejdet mellem pædagogen og borgeren. Der er tale om, Anerkendelse, TBT (traumebevidst tilgang), Mentaliseringsbaseret pædagogik og Hjælpeprocessen i interaktionelt perspektiv.

Anerkendelse

I Honneths anerkendelsesteori sættes fokus på, hvordan borgere (med behov for psykosocial hjælp) oplever at modtage hjælp gennem samfundets struktur og lovgivning og den institutionelle forvaltning i sammenligning med, hvordan mennesker i det integrerede samfund behandles.

Derudover beskæftiger anerkendelsesteorien sig med social værdsættelse og indebærer en anerkendelse af borgeren for sin livsstil og levestil. Der er ud fra samfundsperspektivet en solidarisk tilgang om anerkendelse af, at den enkelte har sit særlige bidrag med til fællesskabet.

Med anerkendelse har pædagogen en opgave i at forstå borgeren i sin afmagt om autoriteters rammer for hjælp og kontrol, og hvordan borgeren kan opleve sig diskrimineret af samfundets systemer og politikker (Juul, 2013).

TBT, Traumebevidst tilgang

TBT er en tilgang med viden om overgreb og andre traumer, og hvordan traumer kan påvirke mennesker senere i livet. Med TBT får pædagogen en hjælp til at undgå en retraumatisering af borgere.

Tilgangen har til formål at sikre de bedste rammer i det sociale arbejde især på boformer, så borgere og personale ikke bliver retraumatiseret af de institutionelle forhold eller af den individuelle kontakt.

TBT er en hjælp til pædagoger i arbejdet med at styrke borgeres sundhed, trivsel og selvbestemmelse, så de i højere grad kan benytte deres potentiale (Social- og Boligstyrelsen, 2023).

Den integrerede TBT indebærer en tydelig tilgang til mennesker, som har oplevet traumer om "Hvad er der sket med dig?", og dermed stilles ikke spørgsmålet "Hvad er der galt med dig?".

Mentaliseringsbaseret pædagogik

Mentaliseringsbaseret pædagogik handler om, hvordan pædagogen bruger de naturlige elementer, som typisk vil være i et sundt samspil med borgeren til håndtering af borgerens følelser og udvikling af et samlet selv.

Med mentaliseringsbaseret pædagogik er intentionen at udvikle borgerens selvforståelse og bevidsthed om følelser, adfærd og opmærksomhed hos sig selv og hos andre. Med mentaliseringsbaseret pædagogik trænes borgeren til at finde balancen mellem eget perspektiv og den andens som forudsætning for at indgå i og fastholde den sunde relation.

Den mentaliseringsbaserede pædagogik bør indledes med, at pædagogen får grundviden om borgeren ved at arbejde for at kende og forstå borgerens indre verden. Pædagogen skal forsøge at forstå, hvad borgeren forstår.

En forudsætning for, at pædagogen forstår borgeren, er, at vedkommende forstår sig selv. I den psykologiske optik skal pædagogen være forankret i sin egen indre verden og kende sine forudsætninger eller mangler på samme om sin professionelle indsats.

Pædagogen skal arbejde ud fra at mestre husketeknikken "ÅBENT".

ÅBENT handler om tilgangen til borgeren i kontakten og består af Åbenhed, Balance, Empati, Nysgerrighed og Tålmodighed.

ÅBENT anses for at være den vigtigste færdighed for, at pædagogen i samarbejdet kan være borgeren til hjælp. Samtidig anses ÅBENT også at være den vanskeligste færdighed, som aldrig færdigtrænes (Hagelquist, 2022).

Hjælpeprocessen i interaktionelt perspektiv

Hjælpeprocessen i interaktionelt perspektiv bygger på en nysgerrighed om, hvad der får borgeren til at rette sin opmærksomhed mod noget bestemt, hvordan borgeren skaffer sig viden om den verden, der er udenfor sig selv, og hvordan vedkommende indgår i samspil med andre, herunder pædagogen.

Pædagogen har forståelse for, at borgerens adfærd er sammenhængende med to ting: 1. Hvad der sker mellem de to parter, og 2. Hvad borgeren bringer med sig i sig, og herom har pædagogen ikke viden – og derfor tilgår pædagogen borgeren med en ydmyg holdning.

Borgeren ved bedst om sit liv og sin situation. Det er borgeren, som ved, hvad vedkommende har behov for i relationen med pædagogen.

Samarbejdet er en dynamisk relation, som må udvikles i et samspil mellem pædagogen og borgeren. I hjælpeprocessen i det interaktionelle perspektiv er det pædagogen, som bærer ansvaret for at opbygge relation med borgeren.

Samtidig er det lige så vigtigt, at pædagogen strukturerer rammen for samarbejdet angående tid, sted, samtalers indhold og forløbsplan.

Dertil har Shulman udviklet en interaktionsmodel, som omhandler relationens opbygning og afvikling gennem et samarbejde mellem pædagogen og borgeren (Shulman, 2020).

Med fire faser forklarer han, hvordan en pædagog forbereder sig på samarbejdet, opstarter samarbejdet, sikrer at samarbejdet har det rette formål og indhold, og endelig hvordan pædagogen får afsluttet forløbet, som har været rammen for samarbejdet.

Teoriernes bidrag til Fefeo samtalemodel

Fefeo samtalemodel tager udgangspunkt i Anerkendelsen for at møde borgere i sammenhæng med den undertrykkelse eller stigmatisering, som vedkommende kan opleve qua sin position om at være underlagt autoriteter ved samfundsudøveres hjælp.

Derfor skal pædagogen være særlig opmærksom på ikke at give borgeren følelsen af undertrykkelse i deres indbyrdes kontakt.

Med TBT har pædagogen en viden om, hvordan borgeren på grund af traumer i livet kan være medtaget følelsesmæssigt og have de sociale udfordringer, som vedkommende henvender sig med. Med TBT har pædagogen også et vist psykologisk perspektiv på borgeren.

Mentaliseringsbaseret pædagogik giver pædagogen en forståelse af borgerens adfærd og tilgang, hjælper borgeren til afkodning af andre og til at være i samspillet med andre mennesker som for eksempel samarbejdet med pædagogen.

De tre valgte teoretiske tilgange Anerkendelse, TBT og Mentaliseringsbaseret pædagogik anses for at være komplementære med hver sit vigtige bidrag. Gældende for dem alle tre er, at de har et videns- og holdningsmæssigt udgangspunkt for deres afsæt i samtaler.

Samtidig kan et forud valgt ståsted fastlåse fokus eller forhindre åbenhed for flere vinkler. Det er vigtigt, at pædagogen i mødet med borgeren kan bestræbe sig på at være uden forforståelse angående et menneske, som vedkommende ikke kender.

Derfor suppleres Fefeo samtalemodel med det interaktionelle perspektiv, hvorfra pædagogen bestræber sig på at være ydmyg og nysgerrig med erkendelse af ikke at vide, hvad borgeren bringer med sig i sig.

“Efter undervisningen er der ikke længere berøringsangst. Vi har fået et fagsprog, der gør, at vi kan tale om senfølger efter seksuelle overgreb i barndommen på en måde, vi ikke kunne før.

Viden om senfølger har sat ting i et nyt perspektiv, så vi bedre kan gribe ind og støtte borgere.

Nu er alle i teamet rustet til at tale med borgere om senfølger, også de nyere medarbejdere, som er blevet smittet af den kulturændring, undervisningen har skabt. Senfølger er blevet en måde at forstå borgere på i de faglige drøftelser og samtidig noget vi kan inddrage i samarbejdet med borgere.”

Rasmus Social- og sundhedsassistent Forsorgshjemmet Godrum

Fefeo samtalemodel

De fire ovenfor nævnte teorier i en komplementær brug anses for at udfylde det værdisæt og den samtalekompetence, som er nødvendig for, at pædagoger kan være støttende overfor borgere med senfølger efter seksuelle overgreb. Derfor er teorierne baggrund for udvikling af Fefeo samtalemodel.

I forlængelse af det værdimæssige for samtals tilgang er der behov for en opbygning af den samtale, som skal være mellem borger og pædagog. Fefeo samtalemodel er en samtaleopbygning, som er inspireret af Sulmans interaktionsmodel med fire faser. Mens Shulman arbejder med fire faser for et pædagogisk forløb, har Fefeo samtalemodel fire faser for den konkrete samtale.

Modellen er tænkt som en støtte til, hvordan pædagogen kan skabe det nødvendige nærvær og den rette balance mellem at spørge ind og give plads. Det handler ikke om at få en fortælling frem, men om at skabe nok tryghed til, at borgeren selv kan vælge, om og hvornår det giver mening at dele noget sårbart, som forhold, der relaterer sig til de seksuelle overgreb eller følgerne derfra.

Fefeo samtalemodel giver samtalen en struktur, som gør, at pædagogen sikrer sig, at dialogen ikke tager en uhensigtsmæssig eller uønsket drejning, som borgeren ellers kunne blive vildført i, være uforberedt på og dermed ikke i tide være opmærksom på, hvordan processen for samtalen forløber til gavn eller skade for vedkommende.

Samtalen bygges op med fire faser: *Forberedelse, Indledning, Primært indhold og Afrunding*. Opbygningen gør det lettere for pædagogen at tage ansvar for både relation og retning. Modellen hjælper med at skabe overblik: *Hvad skal vi tale om? Hvad kan borgeren have brug for i dag? Hvordan afrunder vi?* Modellen støtter pædagogen i at være både åben, styrende, inddragende og samtidig kunne bevare fokus uden at presse.

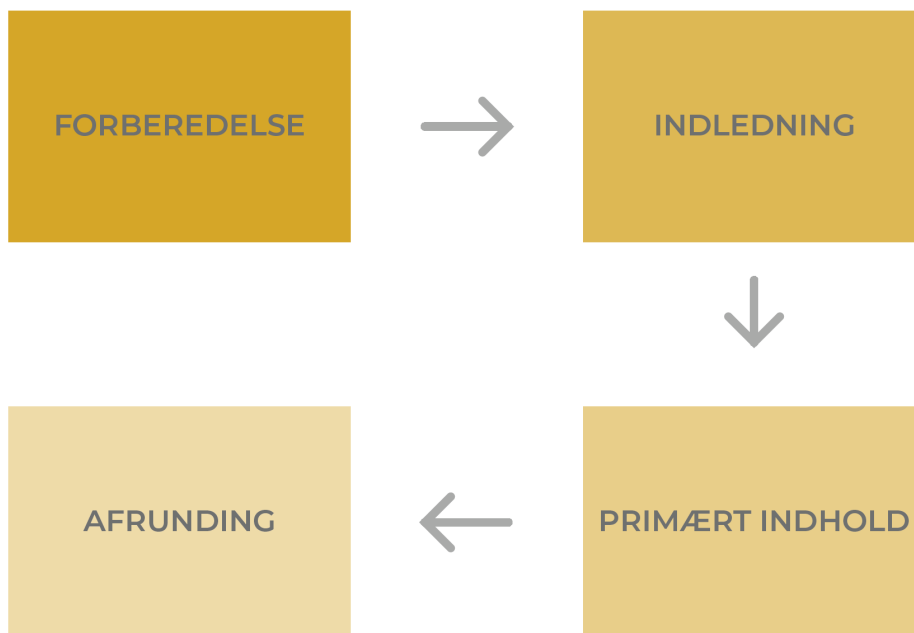
Samtidig vil borgeren opleve en samtale, hvor form og forventninger er tydelige, og hvor der er plads til både at være i tvivl, have noget på hjerte eller slet ikke vide, hvad man skal sige.

Strukturen ved de fire faser er ikke mindst vigtig, når borgeren har senfølger efter seksuelle overgreb i barndommen, da vi ved, at her er kontakt med autoriteter især præget af ambivalens, vagtsomhed eller ængstelse. Selv en venligt ment samtale kan vække utryghed eller skepsis, fordi tidligere erfaringer med venlig magt og manipulation kan være forbundet med seksuelle overgreb.

Derfor er det en fordel med samtalemodellen, hvor pædagogen fortæller, hvordan vedkommende har tænkt sig, at samtalen skal gå og spørger borgeren, hvordan det opfattes af vedkommende. Strukturen bliver en slags stillads for tryghed – et signal om, at her tages hensyn til tempo, grænser og balancen og asymmetrien i relationen.

Strukturen beskytter ikke bare samtalen men også relationen. Og det er netop i relationen, at hjælpen har mulighed for at få fodfæste, ikke mindst når den skal række ind i det, der er svært at tale om.

Fefeo samtalemodel

Forberedelse

Forud for samtalen forbereder pædagogen sig fagligt og mentalt. Det indebærer at indhente relevant viden om borgeren og overveje, hvilke temaer samtalen kunne komme til at berøre, herunder om der kan være tegn på senfølger. Pædagogen overvejer, hvordan borgerens situation kan påvirke tillid og kontakt, og hvordan rummet og rammerne for samtalen kan indrettes, så borgeren oplever ro og kontrol. Forberedelsen er ikke blot praktisk, men også relationel. Pædagogen spørger sig selv: *Hvordan vil jeg være nærværende og tryk for det menneske, jeg skal møde?*

Indledning

Indledningen handler om at skabe kontakt, afstemme tempo og sætte rammen. Pædagogen indleder imødekommende, markerer sin tilstedeværelse og giver plads til borgerens første reaktioner.

Det er i denne fase, at pædagogen fortæller om samtalsens varighed og formål og spørger ind til, hvad borgeren selv har lyst til at tale om.

Samtidig vises en åbenhed for, at det kan være svært at gå i gang:

“Hvordan er det for dig at skulle snakke i dag?”

eller

“Er der noget særligt, du gerne vil nå at tale om?”

Indledningen har stor indvirkning på niveauet for borgerens tryghed i samtalen.

Primært indhold

Samtalens kerne handler om dét, borgeren bringer op, og dét, pædagogen støtter op om. Her udfoldes temaer, spørgsmål eller dilemmaer – og det kan være her, at tegn på senfølger viser sig.

Pædagogen balancerer mellem at lytte, anerkende og styre samtalen nænsomt fremad. Hvis borgeren åbner for noget svært, er pædagogens opgave ikke at grave, men at være nysgerrig med forsigtighed: *“Vil du sige lidt mere om det, eller er det nok for i dag?”* Samtalen skal rumme både det levede liv og det aktuelle følelsesmæssige i samtalen, uden at borgeren presses eller overbelastes.

Afrunding

Afslutningen skal være tydelig og rolig. Pædagogen opsummerer hovedpointer og tjekker, om borgeren føler sig forstået. Hvis der har været svære emner oppe, er det vigtigt at sikre, at borgeren ikke efterlades med følelsesmæssig uro uden en forståelse, som kan gives for eksempel ved: *“Hvordan var det for dig at tale om det?”* eller *“Er der noget, du gerne vil tale videre om næste gang?”* Der skal gives mulighed for at få afsluttet, selv hvis noget ikke blev færdigt. En tydelig afrunding eventuelt med aftale om næste kontakt, støtter borgerens oplevelse af kontinuitet og respekt.

Fefeo samtalemodel i praksis

Fefeo samtalemodel med sine fire faser skaber en tryk ramme, der gør det muligt for borgeren at være til stede i kontakten og for pædagogen at tage ansvar for retning og relation.

I nogle samtaler vil pædagogen få en fornemmelse af, at borgeren bærer på erfaringer, som endnu ikke er blevet nævnt, men som har betydning for vedkommendes trivsel, tillid eller reaktioner. Her opstår behovet for at kunne spørge ind til mulige senfølger efter seksuelle overgreb, dog uden at presse og samtidig uden at undgå emnet.

Det kræver mod og takt, og det kræver, at samtalen bygger på tryghed og struktur.

Herunder er eksempler på, hvordan pædagogen kan gøre dette i den enkelte samtales forskellige faser:

Under Indledning eller tidligt i Primært indhold: Når pædagogen har en mistanke:

"Jeg får den tanke, at noget tidligere i dit liv måske gør nogle ting svære for dig i dag. Må jeg dele med dig, hvad jeg lægger mærke til?"

Hvis borgeren samtykker:

"Du har nævnt, at det er svært med autoriteter..."

"Du har sagt, at det betyder noget for dig, hvilket køn du taler med..."

"Du vælger at sidde tæt på døren – det fik mig til at tænke, om du mon har brug for at kunne komme hurtigt væk?"

Herefter:

"Hvis der er sket dig noget, kan du tænke over, om det er noget, du vil dele med mig. Må jeg spørge ind til det en anden gang?"

"Måske har du ikke lyst til at tale om det, og det er helt i orden."

"Hvis du en dag gerne vil, kan vi aftale, hvordan vi taler om det, så det bliver hjælpsomt og ikke overvældende."

Opfølgning i næste samtale, hvis borgeren har indvilliget:

"Vi talte sidst om, at jeg i dag måtte spørge dig, om der er sket dig noget tidligere i livet. Har du tænkt over, om det er noget, vi skal tale om?"

Hvis borgeren er åben, kan du spørge:

"Vil du helst selv fortælle, eller vil det være en hjælp, at jeg stiller nogle spørgsmål?"

Hvis borgeren ønsker støtte til at fortælle, kan følgende spørgsmål bruges, alt efter situation og relation:

"Hvad skete der?"

"Hvornår skete det?"

"Var der nogen, der kom for tæt på dig?"

"Har du stadig kontakt med den person?"

"Har du talt med nogen om det før?"

Ved viden om senfølger efter seksuelle overgreb i barndommen

"Er det noget, du ønsker, vi skal tale om?"

Hvis ja:

"Vi kan tale om det på den måde, der passer dig. Jeg foreslår, vi begynder med, hvad det betyder for dig i dag."

Mulige samtaletemaer:

"Hvordan påvirker det dig nu?"

"Hvilken hjælp har du fået indtil nu?"

"Er der noget, du har manglet mod til at opsøge hjælp til?"

"Oplever du en sammenhæng mellem det, der skete dengang, og det, der er svært i dit liv i dag?"

"Hvad skete der, og i hvilke overskrifter kan vi tale om det, så det ikke bliver for voldsomt?"

Pædagogen kan tilbyde støtte undervejs:

"Jeg hjælper dig med at holde samtalen inden for det, du kan rumme."

I samtalens afrunding – anerkendelse og næste skridt

"Hvordan var det for dig at tale om det?"

"Hvordan har du det nu, hvor du har delt det med mig?"

"Er der noget, du gerne vil, at jeg gør herfra?"

Mulige aftaler:

At du som pædagog spørger mere en anden gang

At I taler mere konkret næste gang

At du som pædagog hjælper med at finde relevant behandling

At der aftales tavshed om emnet, indtil borgeren selv bringer det op

Denne tilgang gør det muligt for pædagogen at nærme sig det ubærlige på en bæredygtig måde.

Samtalemodellen fungerer her som en støtte. Ved at tage ansvar for ramme, rytme og relation bliver det muligt at spørge uden at trænge sig på. Det bliver muligt at åbne for det svære uden at gå for tæt på.

“Undervisningen har givet os nye briller at se borgerne med. Vi taler nu åbent om senfølger og tør tage fat på det svære – uden berøringsangst.

Modellen med samtalens faser har givet os et konkret værktøj til at gå ind i samtaler med respekt, omsorg og struktur. Det skaber tryghed både for borgeren og for os som fagpersoner.

Det har gjort en reel forskel i vores tilgang, især når vi står med borgere, der for første gang åbner op om overgreb i barndommen.”

Pædagog, Maibritt Nielsen, Forsorgshjem og udslusningsbolig, Lysbro

Afslutning

Ud fra projektets evaluering ved den skriftlige og interviewbaserede undersøgelse af pædagogers udsagn gives afslutningsvis en indsigt i, hvad Fefeo samtalemodel kan have af effekt for den pædagogiske praksis.

Med Fefeo samtalemodel tilbydes en pædagogisk ramme, der gør det muligt at møde mennesker med senfølger efter seksuelle overgreb i barndommen med både struktur, nænsomhed og tydelighed. Gennem samtalemodellens fire faser får pædagogen et redskab til at skabe tryghed, retning og mening i den pædagogiske kontakt.

Samtidig lægger Fefeo samtalemodel vægt på, at mødet med borgeren altid er unikt. Der findes ingen standardiseret opskrift på den gode samtale, men med en bevidst struktur bliver det muligt at skabe et rum, hvor det svære kan nævnes.

Det kræver mod og faglighed at tale om senfølger. Med Fefeo samtalemodel får pædagogen et fagligt grundlag for at tage det første skridt – ikke ved at grave, men ved at være tilgængelig, tydelig og lyttende.

Gennem evaluering af brugen af Fefeo samtalemodel i projektet bliver det tydeligt, hvordan undervisning i senfølger efter seksuelle overgreb ikke blot giver medarbejdere faglig viden, men også muliggør den svære samtale mellem pædagogen og borgeren. Med ny viden og konkrete redskaber bliver det muligt at tage livtag med et emne, der tidligere har været omgærdet af tavshed, usikkerhed og berøringsangst.

Ud fra evalueringen af projektet er der en opsummeret tilbagemelding fra de pædagoger, som har deltaget i undervisningen om Fefeo samtalemodel med opfølgende supervision angående brugen af metoden.

Med viden fra undervisningen om senfølger efter seksuelle overgreb i barndommen er det blevet muligt at stille åbne og nænsomme spørgsmål til borgerens oplevelser og skabe en fælles forståelse, hvor både den pædagogiske ramme og borgerens behov får plads. Der er udviklet et fælles sprog omkring senfølger, som styrker den kollegiale faglige dialog generelt og relateret til den enkelte borger. Samtalerne er i stigende grad præget af nysgerrighed og facilitering frem for tilfældigheder, som kan vække usikkerhed og frygt hos både borger og pædagog.

En opmærksomhed på, om borgerens psykosociale udfordringer kan være senfølger efter seksuelle overgreb i barndommen, kan nu tages op allerede tidligt i forløbet, eksempelvis ved visitationen. Dette åbner for en ny, tryggere tilgang for opstart af relationen mellem pædagog og borger. Pædagogerne føler sig bedre klædt på til at håndtere emnet fagligt og med bevidsthed om faglige grænser, egne grænser og opmærksomhed på borgerens grænser i et tabuiseret og sårbart emne.

Det fælles læringsgrundlag hos de deltagende arbejdspladser har medført en markant forandring: Borgere, der tidligere var alene med et svært tabu og følelser af skyld og skam, oplever nu at blive mødt med forståelse og faglig viden. De får støtte til at placere ansvaret for seksuelle overgreb mod dem, hvor det retteligt hører hjemme. Det bliver tydeligere for borgerne, hvordan deres udfordringer i voksenlivet er hele eller delvise følger efter de seksuelle overgreb. Den øgede selvforståelse gør det nemmere for nogle af dem at tage stilling til, om de ønsker at søge psykologisk behandling med dette fokus.

Undervisningen har kort sagt forandret samtalers præmisser. Fra tavshed til kontakt. Fra afmagt til faglighed. Og fra tabu til mod. Dette viser, at når fagpersoner rustes til at møde mennesker med senfølger efter seksuelle overgreb i barndommen, så styrkes ikke kun deres faglighed, det styrker også borgernes oplevelse af at blive set, forstået og støttet.

Kilder

- Allen, J. og A. B. Bateman og P. Fonagy (2007): Mentaliseringsbaseret behandling og borderlineforstyrrelse – en praktisk guide. Akademisk Forlag
- Almå's, E. Og E. Benestad (2006): Sexologi i praksis. Oslo Universitetsforlaget.
- Andersen, L.Z. og T. Kelp (2017): Jeg ville have sagt det, hvis... Om seksuelt krænkede børn. Gyldendahl.
- Bagley, C. og K. King (2003): Child Sexual Abuse, the search for healing. Tavistock/Routledge.
- Barron, I. & Allardyce, H.Y. & Levit, R. (2019): Exploration of the Relationship between Severe and Complex Disabilities and Child Sexual Abuse: A Call for Relevant Research. Journal of Child Sexual Abuse 28 (7), 759-780
- Bertelsen, A. og P. Beck og P. Munk-Jørgensen (2010): De psykiatriske diagnoser – om at stille diagnoser og måle sygdommens sværhedsgrad. Psykiatrifonden.
- Bourdieu, P. (1997): Af praktiske grunde. Hans Reitzels Forlag
- Brilleslijper-Kater, S.N. & Friedrich, W.N. & Corwin, D.L. (2004): Sexual knowledge and emotional reaction as indicators of sexual abuse in young children: theory and research challenges. Child Abuse & Neglect, 24 1007-1017. doi:10.1016/j.chiabu.2004.06.005
- Duin, E.M.V. & Verlinden, E. & Vrolijk-Bosschaart, T.F. & Diehle, J. & Verhoeff, A.P. & Brilleslijper-Kater, S.N. & Lindauer, R.J.L. (2018): Sexual abuse in very young children: a psychological assessment in the Amsterdam Sexual Abuse Case study. European Journal of Psychotraumatology Vol 9. 1-13.
- Ejrnæs, M. og J. Guldager (2010): Helhedssyn og forklaring i sociologi, socialt, sundhedsfagligt og pædagogisk arbejde. Akademisk Forlag.
- Ernberg, E. & Magnusson, M. & Landström, S. (2018): Prosecution of Child Sexual Abuse Cases Involving Preschool-Aged Children: A Study of Swedish Cases from 2010 to 2014. Journal of Child Sexual Abuse, Vol 27 (7) 832-851
- Fonagy, P., G. Gergely, E. Jurist og M. Target (2007): Affektregulering, mentalisering og selvudvikling. Akademisk Forlag.
- Frahm, E. (u.å.): At tale med børn ved mistanke om seksuelle overgreb. Dansk psykologisk forening.
- Hagelquist, J. Ø. (2022): Mentalisering i mødet med udsatte børn. 2. udgave. Hans Reitzels Forlag.
- Helweg-Larsen, K. & Larsen, H.B. (2006): Overgreb på børn. Hvorfor sker det, og hvordan kan det undgås? København: Statens Institut For Folkesundhed.
- Henze-Pedersen, S. & Mikuta, M. I. (2024): Børn og unges erfaringer med at fortælle om vold og seksuelle overgreb. VIVE: Social- og Boligstyrelsen.
- Hjerrild, M. (2024): Lige muligheder. Om pædagogens arbejde med køn, seksualitet og mangfoldighed. Akademisk Forlag.
- Højlund, P. Og S. Juul (2005): Anerkendelse og dømmekraft i socialt arbejde. Hans Reitzels Forlag.
- Januscentret (2022): Bekymringsbarometeret. 16.11.2024.
- JanusCentret (2022 a): Statusrapporter. 16.11.2024.
- Jessen, A. C. og J. Lysholdt (2023): Samtaler om sex og seksualitet i socialfagligt arbejde med unge. Akademisk Forlag.

- Kildedal, K., L. Uggerhøj, S. Nordstoga og S. Satugan (2011): Å bli undersøkt – norske og danske foreldres erfaringer med barnavernsundersøkelsen. Oslo Universitetsforlaget.
- Kongstad, A. (2007): Unge der begår seksuelle overgrep. Forskningsafdeling III. Det Juridiske Fakultet, Københavns Universitet.
- Levine, P. og M. Kline (2012): Traumer set med et barns øjne. Heling af traumer hos børn og unge. Dansk Psykologisk Forlag.
- Macfie, J. & Cicchetti, D. & Toth, S.L. (2001): The development of dissociation in maltreated preschool-aged children. *Development and Psychopathology* (13) 233-254.
- Regeringen (2011): Handling bag ord. Samlet strategi til forebyggelse og bekæmpelse af seksuelt misbrug af børn.
- SFI (2017): Vold og seksuelle overgrep mod børn og unge med handicap.
- Shulman, L. (2003): Kunsten å hjelpe individer og familier. Bind 1. Gyldendal.
- Social- og Boligstyrelsen (u.å.): Definition og lovgivning om seksuelle overgrep mod børn og unge. Lokaliseret den 30. oktober 2024.
- Socialstyrelsen (2020): Kommunale beredskaber til forebyggelse, opsporing og håndtering af overgrep mod børn og unge. En guide til kommuner.
- Socialstyrelsen (2022): Senfølger efter seksuelle overgrep. En håndbog til kommunale fagprofessionelle.
- Socialstyrelsen (2023): Den professionelle tvivl. En håndbog om tidlig opsporing af overgrep mod børn og unge.
- Socialstyrelsen i Grønland (u.å.): Børns tegn og reaktioner.
- Steine, I.M. & Winje, D. & Nordhus, I.H. & Milde, A.M. & Bjorvatn, B. & Grønli, J. Pallesen, S. (2016): Langvarig taushet om seksuelle overgrep. *Norsk Psykologforening Vol 53* (11).
- Stevnhøj, A. L. og M. Strange ((2016): Børn og seksualitet. Hans Reitzels Forlag.
- Stoltenborgh, M. & Ijzendoorn, M.H.V. & Euser, E.M. & Bakermans-Kranenburg, M.J. (2011): A Global Perspective on Child Sexual Abuse: Meta-Analysis of Prevalence Around the World. *Child Maltreatment*, 16 (2) 79-101. DOI: 10.1177/1077559511403920.
- Straffeloven (2024): Kapitel 24. Seksualforbrydelser. Lokaliseret den 2. november 2024.
- Struik, A. (2019): Behandling af kronisk traumatiserede børn. Sleeping Dogs-Metoden. Hans Reitzels Forlag.
- Trans, K. (2023): Børn udsat for seksuelle overgrep. Hvordan senfølger forebygges.
- Tans, K. (2018): Senfølger efter seksuelle overgrep. En introduktion til socialarbejdere og sundhedspersonale – og en hjælp til ofrene. Frydenlund.
- VIVE (2021): Fysisk vold og seksuelle overgrep mod børn. En vidensopsamling.
- VIVE (2024): Børn og unges erfaringer med at fortælle om vold og seksuelle overgrep. En kvalitativ undersøgelse.
- Zeuthen, K. (2019): Kærlighed og overlevelse. Barneseksualitet og seksuelle traumer. Akademisk Forlag.

Bilag

Bilag 1, Evalueringsskema til skriftlig feedback

Undervisningen forud for Fefeo samtalemiddel

Dag 1. Indledende dag om senfølger. Skriv din oplevelse af længde og indhold

Introduktion til Fefeo samtalemiddel

Dag 2. gennemgang af . Skriv din oplevelse af længde og indhold

Opbygning af Fefeo samtalemiddel

Metoden er bygget på interaktionsmodellens fire faser.
Hvordan giver det mening eller ikke mening for dig?

Fasemodellen

Den grønne Illustration. Er den med til at forenkle og tydeliggøre?

Hvis ja, hvorfor?

Hvis nej, hvorfor ikke?

Fefeo samtalemiddel

Den gule Illustration. Er den med til at forenkle og tydeliggøre?

Hvis ja, hvorfor?

Hvis nej, hvorfor ikke?

Brug af modellen

Har det været muligt at gøre brug af Fefeo Samtalemiddel?

Hvis ja, hvordan?

Hvis nej, hvorfor ikke?

Effekt af modellen

Hvis du har benyttet Fefeo så, hvordan?

Hvad er din oplevelse?

Hvad er borgerens oplevelse?

Yderligere bemærkninger til

Emnet

Metoden

Etc.

Dit arbejdssted og din funktion

Bilag 2, Kvalitativ undersøgelse

Pædagogisk personale i kommunal socialpsykiatri og boformer § 110

Introduktion

Tak for at du vil deltage i interviewet. Interviewet vil blive brugt til at evaluere på vores undervisningstilbud.

Interviewet vil maks. vare en time. Er det i orden med dig, om jeg optager interviewet.

Selve transskriptionen bliver anonymiseret og efterfølgende slettet fra optageren. Det efterfølgende materiale i form af bearbejdning og brug af materialet vil også være anonymiseret, og dine personoplysninger vil ikke kunne spores.

Den studerende udfylder en samtykkeerklæring efter at vores interview er afsluttet. Samtykkeerklæringen vil blive opbevaret i 5 år.

Interviewet tager udgangspunkt:

- Hvilken betydning oplever du, at du og dine kolleger har haft af undervisning og supervisionen.

Fokus	Uddannelse og erhvervs erfaring
Indledende spørgsmål	Hvilken uddannelse har du?
Studie- og erhvervsbaggrund	Hvor længe har du arbejdet med voksne med psykosociale udfordringer?
Evaluering af undervisningen	Hvordan oplever du, at projektdeltagelsen har været relevant for din praksis? Hvad har projektet givet dig i forhold til at have en opmærksomhed på dette emne i din borgerkontakt? Hvilken betydning har projektet på din rolle i den pædagogiske Hvilke viden oplever du, at projektet har givet dig i forhold til at handle på viden eller en mistanke om senfølger efter seksuelle overgreb i barndommen? Er der andre emne, som du godt kunne have tænkt dig undervisningen skulle indeholde? Eller evt. blive uddybet yderligere?
Spørgsmål til forbedring af området	Hvilken betydning har det haft for dig at have projektet om senfølger efter seksuelle overgreb i barndommen? Hvordan mener du, at undervisning om senfølger kan have ndflydelse på dit arbejde? Hvordan mener du, at pædagoger kan blive bedre kvalificeret til at hjælpe mennesker med senfølger efter seksuelle overgreb barndommen? Er der andet som du har lyst til at dele med mig her til sidst? Som jeg ikke har spurgt dig ind til?

Afrunding

Interviewet slut. Tak for at du ville medvirke. I introduktionen til interviewet nævnte jeg kort samtykkeerklæringen. Jeg vil gerne bede dig om at udfylde den. Jeg vil efterfølgende opbevare den sikkerhedsmæssigt forsvarligt, og det er mit ansvar at alle dine oplysninger vil blive anonymiseret og opbevaret fortroligt og vil overholde GDPR-regler.

Tak for at du ville medvirke i et interview

